

**A CSÁTHY-FÉLE DEBRECZENI KÖNYVKERESKEDŐ
ÉS KIADÓ CZÉG SZÁZÉVES TÖRTÉNETE
1805-1905.**

Emlékül ajánlja üzletfeleinek és kartársainak
CSÁTHY FERENCZ, debreczeni könyvkereskedő.

TARTALOM

ELŐSZÓ

**A CSÁTHY-FÉLE DEBRECZENI KÖNYVKERESKEDÉS
SZÁZÉVES TÖRTÉNETE.**

MARÁSI CSÁTHY GYÖRGY 1805-1817

ÖZVEGY M. CSÁTHY GYÖRGYNÉ 1817-1831

M. CSÁTHY LAJOS 1831-1865

IFJABB M. CSÁTHY KÁROLY 1866-1890

M. CSÁTHY FERENCZ 1890 február 1-től

**FÜGGELÉK A CSÁTHY-FÉLE KÖNYVKERESKEDŐ
ÉS KIADÓ CZÉG SZÁZÉVES TÖRTÉNETÉHEZ**

ELŐSZÓ

Hazánkban, ahol az ipart és kereskedelmet mint foglalkozási ágat még mindig másodrendű pályának tekintik, nem részesül ezen két hatalmas közgazdasági tényező a kellő méltánylásban és elismerésben, valóban eseményszámba megy egyik vagy másik ősrégi kereskedés 100 éves fennállásának jubileuma.

A magyar könyvkereskedelem történetében, különösen a mai irodalmi viszonyokat tekintve, igazán ritkán és igen ritkán fordul elő egy-egy jóhírnevű cég 100 éves jubileuma.

Több mint egy évszázad óta fennálló s valóban említésre méltó régi könyvkereskedő-czégek hazánkban a következők:

a) Eggenberger-féle könyvkereskedés Budapesten, mely alapított 1768. évben Weingandt János György által, jelenlegi tulajdonosa, a magyar könyvkereskedők egyletének nagyérdemű elnöke Hoffmann Alfréd. Ez a legrégebb és legjobb hírnevű könyvkereskedések egyike hazánkban.

b) Lampel Róbert-féle könyvkereskedés (Wodianer F. és Fiai) részvénytárs. Budapesten. Alapított 1795-ben Leyrer József által.

c) Stampfel Károly Pozsony, a vidéki legelső könyvkereskedések egyike ma is, alapított 1715. évben Kempf Sándor által Schweinfurtból.

d) Véver Oszkár könyvkereskedése Békés, mely 1780. évben Végh József által alapított.

Szintén közel egy évszázadhoz fennálló régi könyvkereskedések közül megemlítenők:

1. Tóth Béla könyvkereskedése Temesvárt. Alapított 1815-ben Beichel József által.

2. Hagelmann Károly könyvkereskedése Kaposvárt. Alapított 1816-ban Hagelmann Péter által.

3. Franklin-társulat hazánk legelső magyar irodalmi intézete Budapesten, szintén közeljár évszázados jubileumához. Ezen vállalatot 1816-ban alapította Wigand Ottó Kassán, folytatva szintén általa 1827-ben Pesten, 1832-ben pedig utóda Heckenast G. által 1873-ig, midőn is részvénytársulattá alakult a mai cég alatt.

4. Heckenast G. utóda (Drodtleff Rezső) könyvkereskedése Pozsony, szintén 1816-ban alapított Wigand Ottó által Kassán, folytatva általa 1827-ben Pesten, 1832-ben utóda Heckenast Gusztáv 1873-ig, midőn is a nyomda és a magyar kiadványok a Franklin-társulat tulajdonába mennek át, míg a német kiadványokkal Heckenast Pozsonyban alapít üzletet; meghalt 1878 április 10-én, utóda Drodtleff Rezső a cég jelenlegi tulajdonosa.

5. Thiering Gyula cs. és kir. udvari könyvkereskedése Sopron. Alapított az 1818. évben.

6. Még felemlítendő a Lauffer Vilmos-féle könyvkiadóhivatal Budapest, amely 1828-ban alapított Wigand Ottó által.

Az itt felsorolt cégek hazánk legrégebb könyvkiadóhivatalai és könyvkereskedései.

Tekintve, hogy ősrégi előkelő magyar nemesi családaink az ipar és kereskedelmi pályát mellözik és megvetik, annyival is inkább ritkaság, hogy egy magyar nemesi család egy cég évszázados fennállását ünnepelje.

A Csáthy cég alapítója nemes marási Csáthy György, különösen mint kiváló nyomdász működött és vezetése alatt Debreczen város nyomdája hatalmasan fejlődött, követve hírneves elődeinek példás munkásságát, felesége Csáthy Györgyné pedig az akkori irodalmi termékek kiváló terjesztésével foglalkozott, mint ritka élelmes magyar asszony.

Csáthy Lajos szintén kiváló szorgalommal és szakértelemmel 34 éven át vezette jóhírnevű üzletét. 1848-ban Kossuth Lajossal és Jókai Mórral is üzleti összeköttetésben volt, amennyiben a Jókai által szerkesztett „*Esti Lapok*” kiadója volt.

Utódja ifj. Csáthy Károly mint könyvkiadó a Csáthy cég eddigi tulajdonosai között a legnagyobb tevékenységet fejtette ki, kiváló szolgálatot tett a magyar irodalom terjesztése érdekében, rendkívüli nagy anyagi áldozatokkal megalapította hírnevét, több belföldi és az 1878. évi párisi kiállításon is résztvett kiadványaival, mindegyiken kitüntető oklevelet kapott. Kiadványainak nagy száma, mint a függelékben jelzett könyvjegyzék mutatja, meghaladja a 200-at.

Kiváló elődeim nyomdokait követve igyekezni fogok szerény tehetséggel és kitartó szorgalommal a cég eddigi jó hírnevét továbbra is fenntartani, midőn azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy mint a Csáthy cég jelenlegi tulajdonosa Isten segedelmével elérhettem a cég 100 éves jubileumát, elmulaszthatatlan kedves kötelességemnek tartottam a jubileum maradandó emlékéül a Csáthy cég 100 éves történetét megírni és kiadni.

Zoltai Lajos városi segéd-levéltárnok szakavatott tollával, kiváló gonddal, a történeti hűségnek megfelelően megírta a cég 100 éves történetét, Debreczen sz. kir. város nyomdája pedig régi jó hírnevéhez méltóan kiváló gonddal elkészítette.

Midőn is emlékül felajánlom ezen füzetkét igen tisztelt üzletfeleimnek és kedves kartársaimnak, azon reményben teszem, hogy a régi „*Csáthy cég*” iránt ez ideig tanúsított szíves jóindulatukat és bizalmukat továbbra is fenntartják, igyekezni fogok szíves pártfogásukat jövőben is kiérdemelni.

Egyszersmint úgy az igen tisztelt üzletfeleimnek, mint kartársaimnak ezuttal kedves kötelességemnek tartom eddigi szíves bizalmukért és pártfogásukért hálás köszönetemet nyilvánítani.

Kelt Debreczen, 1905. év október havában.

Csáthy Ferencz

A CSÁTHY-FÉLE DEBRECZENI KÖNYVKERESKEDÉS SZÁZÉVES TÖRTÉNETE.

Irta: ZOLTAI LAJOS.

A régi magyar társadalmi és gazdasági élet egyik legbuzgóbb kutatója, a „Századok” hasábjain mostanában azt a nagyméretű s minden ízében magyar kereskedő szellemet méltatván, amely a mult századokban élt debreczeni polgároknak velük született tulajdonságuk volt, - úgy nyilatkozik, hogy a bécsi, brünni, sőt a müncheni, nürnbergi és augsburgi levéltárak rendkívül sok, meglepő és országos jelentőségű adatot rejtegetnek a debreczeniek minden képzeletet fölülmuló merész vállalatairól és kiterjedt kereskedelméről.¹ Másfelől általánosan elismert dicsősége Debreczen városának amaz irányító hatás is, melyet a magyar nemzet igen jelentékeny elemeire, az ország csaknem mindazon részeire századokon keresztül gyakorolt, ahol kálvinista hitű magyarság lakott. Bőkezű áldozatkészséggel fenntartott főiskolája, tudós lelkipásztorainak, professzorainak sokoldalú irodalmi tevékenysége, valamint 1561 óta alig számbavehető megszakítással folytonosan működő könyvnyomdája valósággal a magyar szellemi élet központjává tették e nagy magyar várost.

Annyival inkább feltűnik tehát, hogy Debreczennek mindig hatalmas testületet alkotó kalmárai sorában hosszú ideig nem találunk vállalkozót az irodalmi művek, a nyomdai termékek önálló módon való terjesztésére. A könyvekkel való kereskedés, épen úgy, mint másutt is hazánkban és a külföldön sokáig, rokon iparágak mellékfoglalkozása volt. A város híres könyvnyomtató műhelye rendszeren maga árusította saját kiadványait, nyomtatványait. Jellemző erre nézve az 1642 jan. 2-iki tanácsi határozat. Ebben *Fodorik* Menyhért tipografus kívánságára kemény büntetés terhe mellett szigorúan megtiltják a könyvekkel kereskedő idegen komplároknak, hogy a városunkbeli tipografusnak kiváltképen való kárára és sérelmére heti vásárokon és közönséges napokon kirakodván, itt áruljanak, kivéve a szabad sokadalmakat, melyekben az árulás megengedettik.²

Ily értelemben fogadhatjuk el Petrik Géza azon állítását is, hogy Debreczenben már az 1560-as évek elején van könyvkereskedés.³ Vagyis legelső nyomdászunk a derék Hofhalter Rafael bizonyosan maga árulgatta az általa nyomtatott könyveket. Tömegesen hozhatnánk fel adatokat a későbbi időkből arra nézve, hogy a városi nyomda állandó raktárt tartott különösebben tankönyvekből és zsoldárokból s ezeket a nyomda vezetője árusította. Molnár Gergely ártatlan Deák Grammatikájának régibb kiadásából 10, újabb kiadásából pedig 3377 példányt koboztak el felsőbb parancsra 1752-ben, a nyomda deponitoriumából.⁴ A tanács 1804 elején, elfogyván a legkelendőbb exemplárok, a Fiu- és Leány-Ábécét 6000-6000, a Kis Cellariust 3000, a Rudimentat (R. linguae latinae) és Phaedrux 2000-2000 példányban rendelte kinyomatni.⁵ Az 1737-ben készült Vestibulumból (J. A. Comenii Januae linguae latinae) és az 1738-ban megjelent Kádár Historiájából még az 1818. évi raktári-leltár is említ néhány darabot.⁶

¹ Századok. XXXIX. évf. 5. füz. 465-472. Dr. Takács Sándor közleménye.

² Városi jegyzőkönyv 1638-1642. 953. lap.

³ Pallas Lexikona X. 895-899.

⁴ Vár. levéltár. Relatiók 1742-1755: 434.

⁵ Vár. jkv. 1804: 81. sz. a.

⁶ Vár. ltr. Jel. 1818: 70. 71.

Saját kiadásu könyveit nagyvásárok idejében is árultatta a városi tanács. E célra *Böszörményi Pál* főjegyző - később főbíró - indítványára 1804-ben egy sátrat jelöltek ki a külső vásártéren.⁷

Valamint hazánkban és a külföldön, úgy nálunk is szokásban volt, - úgy látszik a 18. század elejétől fogva - hogy némely könyveket, különösen kalendáriumokat és iskolai könyveket - kizárólag kötve, a könyvkötőknél is megszerezhetett az olvasni, tudni vágyó közönség. Föltehető, hogy amiképpen nemes *Almásy* István uram, a debreczeni származású kassai főbíró rőfös-, fűszer- és vasáros boltjában latin nyelvtanokat és új-testamentumokat is kínált vevőinek⁸: úgy egyik-másik debreczeni kalmár is komplárkodhatott keresettebb könyvekkel. A ritka, drága tudományos könyveket, külföldi szerzők műveit néha az akadémiákról visszatérő deák ifjak hozták magukkal; máskor a városnak Pozsonyba, Bécsbe küldött követői alkalm-szerűleg szerezték meg a senátus vagy a professzorátus megbízásából. Ide vonatkozólag a város küldötteinek 18. századbeli leveleiből ismerünk néhány példát.

Gyakori eset, hogy a szerzők maguk árulják műveiket. A debreczeni egyház konzisztoriuma pedig újabb tetemes költséggel Varsóból és Danckából kiszabadítván a Komáromi Csipkés Gy.-féle bibliák megmaradott fogoly példányait, ezek elárúsítását megszabott ár mellett, hogy a könyvkötők ne nyeréskedhessenek rajtuk, a helybeli kántorokra bízta (1789).⁹

Nagyon természetes, hogy a könyveknek ilyen módokon való árulása csak a szűkebb körű olvasó közönség igényeit elégíthette ki. Minél többen szegődtek pedig a nemzeti irodalom és közművelődés megújulásának harcosai közé és minél jobban nőtt a nép nyelvén írott művek olvasóinak száma: annál érezhetőbbé vált a könyvkereskedelem fejletlensége.

A debreczeni kör uttörő munkásságával egy időben, amikor „az igazi magyarosság és népies-ség” képviselői: *Csokonai, Földi, Fazekas* és a többi jelesek irodalmi központ tekintélyére emelik Debreczent, - talán éppen ezeknek hatása alatt alakul meg Debreczenben a legelső önálló könyvkereskedés, - szoros viszonyban a város ősrégi nyomdájával, mégis ettől egészen független vállalként.

MARÁSI CSÁTHY GYÖRGY 1805-1817

Nemes Marási *Csáthy* György emeli ki Debreczenben a könyvvarusságot az alárendelt szerepből, amelybe a hagyományos ósdi felfogás miatt jutott. Csáthy György bátor vállalkozása nyitott szabadabb mozgást annakelőtte a czéhrendszer nyüge által korlátozott könyvkereskedelemnek.

Az alapító jó módu debreczeni polgár családból származott. Született 1772. Atyja is György, - 1791. június 6-án kihirdetett végrendelete szerint: Marási Csáthy György, - a borsodvármegyei Mező-Keresztesről szakadt Debreczenbe, ahol először a szappanos mesterséget folytatta, majd mezei gazdálkodásra adta magát. Fekete Máriával kötött első házasságából három fiu és annyi

⁷ Vár. jkv. 1804. ápr. 16. 209. sz. 69. l.

⁸ Kerekes György: N. Almásy István kassai kereskedő és bíró 1573-1635. Magy. Gazd. Tört. Szemle. IX. évf. 199. l.

⁹ Debr. Függ. Ujság Képes Naptára 1905. évf. Zoltai: Egy könyv, melyre 33.000 forintot költött Debreczen városa.

leány, második feleségétől Nagy Erzsébettől egy fiú gyermek maradt utána. A Csáthyak nemesi szabadsággal éltek. Azt elébb Borsod, később (1837) Szabolcs vármegye is elismerte.¹⁰

Csáthy György ide haza kitanulván a könyvnyomtató mesterséget, akkori szokás szerint tapasztalat szerzése végett 1797 végén vándorutra kelt. Pesten *Trattner* Mátyás könyvnyomdájában, majd a *Kilián*-féle könyvkereskedésben talált alkalmazást. Pestről Pozsonyba került, a híres fűskuti Landerer nyomdájába, holott is három esztendő telt. Innen hívta őt el a debreczeni tanács a városi nyomda vezetésére, az eltávozott Szigeti Mihály helyére. Tisztét 1804 február 1-én foglalta el. A nyomdában többféle hasznos újítást hozott be s a keze alul kikerült nyomtatványok csinos kiállításukkal is feltűnnek.¹¹

A Csáthyak könyves boltját tulajdonképen *Pápai Kiss István* pesti könyvkötő és könyvárus nyitotta meg 1805 tavaszán; de az új üzlet vezetését nyomban a vejére Csáthy Györgyre, igazabban pedig a leányára Pápai Kiss Rákhelre, a Csáthy György feleségére bízta, „ki a könyvek s exemplárok adása-vevése módjába még gyermekségében beavatódott.”¹² Pápai Kiss István, a többi pesti, pozsonyi könyvárusokkal együtt, annak előtte rendesen eljárta a debreczeni nagyvásárokat jól megrakott szekereken. Kiss a mai honvédhuszár laktanya helyén állott 4. sz. kőszatorban árulhatta kötött könyveit. Némely vásárban 6-8 ezer forint értékű könyvet is eladott.

Ez alkalommal illik megemlékeznünk e derék könyves-kalmárról is, Pápai Kiss Istvánról.

Született Vácztól 1760. évben nemes szüléktől, akik gondos nevelésben részesítették. Pest vármegyétől kapott engedély alapján 1783 tavaszán Ó-Budán könyvkötészettel egybekötött könyvkereskedést nyitott. Pár év multán Pestre, a piaristák házába költözött. Üzlete csakhamar fellendült. Korának több neves írójával összeköttetésben állott, különösen Bajza Józseffel és Toldy Ferenczcel. Utóbbi igen érdekesen mondja visszaemlékezéseiben P. Kiss Istvánról: „Ez a könyves bolt hihetetlenül nagy hatással volt az ifjúságra a magyar olvasásra gerjesztés által. Megálltunk vala kijöven az iskolából, csodálni a magyar könyvek címlapjait a kirakatokban. Az öreg Kiss István el sem is mulasztá a boltja előtt nézegető ifjakat behívogatni, könyvet mutogatni, őket velök megkínálni.

Bajzával itt kezdém első ismereteimet gyűjtögetni azon irodalomról, amely nemsokára életem irányára döntő lett”.¹³

Kiváltképen szépirodalmi munkák kiadása és terjesztése által tette magát emlékezetre érdemesé. A nála megjelent művek jegyzékét a Függelékben közöljük. Az ezekhez készült rézmetszeteket ma is kegyelettel őrzik leányági utódai, a Csáthyak. Pesti kereskedése 1823-ban történt haláláig állott fenn. Özvegye akkor könyvkiadásait eladogatta, az üzletet pedig feloszlatta.

A debreczeni boltot pedig, megnyitása után három évre, Csáthy György vette át, ki a könyvárusi bolt tartására 1808 február 22-én kapott engedélyt a városi tanácstól. Efféle engedélyt Ferencz császár és király 1806. évi szabályzata értelmében vagy a helyi hatóság vagy a helytartó tanács adhatott. Csáthy engedélyező okirata kikötötte, hogy felsőbbfokig tiltott könyveket, sem a városi nyomda raktárában lévőket nem árulhat; de ha idővel az itt lévő

¹⁰ Csáthy M. György testamentoma. Vár. ltr. Reg. 35-1791. és a családi iratok.

¹¹ Szűcs J. Debrecen város tört. III. 903 és Kulini N. Benő: Csokonai szobor emlék.

¹² Rakovszky Dániel és társai jelentése a compactor czéhnek Csáthy Gy. ellen emelt panasza ügyében. E pör hitelesített iratai a Csáthyak birtokában. Cs. Gy. 1804. július 10. kelt egybe Kiss István h. leányával Rákhellel. Debr. egyh. esketési anyakönyve.

¹³ Herczeg F.: „Új idők” 1905. 45-ik számában Londesz Elek cikke.

iskoláknak szükséges könyvek is készülnek ezen tipografiában, azontul nem lesz szabad afféle másutt nyomtatott könyveket árulnia. Egyébiránt úgy tartozik vinni a könyvárulást, hogy a könyvnyomdának, melyhez hittel köteles, kárára ne legyen.¹⁴

Először 1808-tól 1813-ig Váradi Baranyi Istvánnak a városházával szemben levő házában (ma Piacz-utca 29. sz.), azután pedig az andaházi Szilágyi Mihály szomszédos házában (Piacz-utca 31. sz.) bérelt bolthelyiséget, évi 250 vfrton.¹⁵ Saját könyveivel együtt árulta a város kiadványait; emezeket csakis a város, amazokat a maga hasznára. Könyveken kívül különféle író-, aranyos- s tarkapapirosok, képek, rajzolatok és köszöntő címerek is valának a boltjában.¹⁶

Csáthy meg a felesége igen ügyesen vitték a könyvárusságot. A közönséget annyira magukhoz édesgették, hogy az idegen könyvárusok lassanként elmaradoztak a debreczeni nagyvásárokról;¹⁷ ellenben Csáthyék könyvekkel megrakott szekeren azontul is bejárták a szomszédos vármegyék népes vásárait.¹⁸ Ugy, hogy nem ok nélkül mondotta magáról: „én mindétig úgy képzeltem, mint az olcsóbban venni kívánók commissionáriusa”.¹⁹ Hamarosan fel is költötte maga ellen a helybeli könyvkötő czéh féltékenységét. A könyvkötők két ízben is bevádolták a tanács előtt a tipografia provizorát, mint aki az ő privilégiumaik ellenére kötött könyvekkel, különösen „alsóbb iskolák számára való honnyi bekötött exemplárokkal” kalmárkodik. Felhozták ellene azt is, hogy a város nyomtatványait nem szaporítja s ezáltal szerfelett való kárt okoz a városnak. Elsőbben (1813) parolával megegyeztek a felek úgy, hogy egymást élni engedik és Csáthy orsz. vásárokon kívül a kalendáriumot kötve nem árulja. A második ízben emelt vádat pedig esküdt Bartha István czéhmester, kinek magának is volt kisebbszerű könyvesboltja, elejtette, be sem várván az ítéletet, mihelyt a tanácsi kiküldöttek: *Rakovszky* Dániel, *Vecsey* Sámuel és *Szilágyi* Károly kedvezőtlenül hangzó véleményéről értesültek.

Csáthy György fényesen kimutatta Bartháék kenyéririgység-szülte vádjainak alaptalanságát. *Benedek* Mihály lelkész, *Budai* Ésaías, *Varga* István, *Sárváry* Pál, *Ercsei* Dániel tanárok írásban bizonyították, mennyire javára van a közönségnek és tanuló ifjuságnak, hogy Csáthy György könyvkereskedése útján olcsón és gyorsan megszerezhetik minden honi és idegen szerző könyvét. A nála kötve található művek száma - küldöttségi véleményhez csatolt felvétel szerint - ötven volt akkor, magyar, latin, német és néhány görög munka. Nem hiányoztak Csokonai versei sem.

Mindezek következtében a küldöttség továbbra is megengedhetőnek találta mind „a honnyi” (helybeli), mind az idegen származású bekötött könyvek árulását; az engedélyt a provizor halála esetében a feleségére is átruházhatónak véleményezte; de tartoznak - mint eddig is cselekedtek - a könyveket kizárólag helyben köttetni be.

A könyvkötők tehát - mint már mondtam - elhallgattak a vádaskodással, mely akár a rossz puska, visszafelé sült el. Mert a könyvkötőknek megintést, sőt büntetést érdemlő visszaélései jöttek világoosságra. Nevezetesen kétszeres-háromszoros áron adják a könyveket, mint ahogy a nyomda

¹⁴ Vár. ltr. Rel. 1812: 49.

¹⁵ Prot. Causarum civilium 1813. 1161. sz. 559. 1.

¹⁶ Id. per iratai.

¹⁷ Id. per iratai.

¹⁸ Pallas Lexikon X. 895-899.

¹⁹ Id. per iratai.

árusítja; a kevésbé kapós váci kalendáriumon leragasztják a Vác nevet s Győrt teszik helyébe; a márványozott papírba kötött könyveket pedig egész bőrkötésű gyanánt kínálják.²⁰

Csáthy György kiadásában, helyesebben szólva, bizományában kapható művek sorozatát a Függelék közli.

Nyomdászati működését is jól esik méltatnunk. Oda elébb már említünk, hogy Csáthy György hasznos újításaival a város könyvnyomtató műhelyét jobb karba hozta s felvirágoztatni törekedett. Könyves boltja fölállításában is az a sokszor említette cél vezette, hogy ezáltal a nyomdának hírét, nevét, tekintélyét emelje.

A szűk látókörű, önző gondolkozású könyvkötő czéhnek amint ellene támasztott egyéb panaszai nem állottak meg, úgy alaptalan volt ama vádja is, hogy Csáthy elhanyagolta volna a tipografia iránt tartozott kötelességeit.

Mindjárt az ő felügyelőségének első esztendeiben a már említett öt tankönyv összesen 19.000 példányban került ki a sajtó alul. Ugyanekkor nyomtatta Budai Ésaías Universalis históriájának utolsó kötetét²¹ és Budainak: Deák nyelv kezdete példákban cz. másik munkáját. 1805-ben jelent meg: Keresztyén katekizmus. Budai Ésaías közönséges Históriajának II. része. 1806-ból valók: Bujdosás. Énekeskönyv. Hübner Históriaja. Langius: Colloquia. 1807-ből: Varga István Exetica Theologiaja. Gradual vagy Énekeskönyv. Diószegi Sámuel és Földi János: Magyar fűvészkönyv I. r. 1808-ból: Diószegi Sámuel: Erkölcsi tanítások praedikációkban. Budai Közöns. Históriajának III. része. 1811-ből: Budai Ésaías: Magyarország históriája a mohácsi vészig, II. jobbitott kiadás. Halotti énekek. 1812-ből: A tanítók kötelességei. Budai: Magyarország históriája a felséges ausztriai ház örökös uralkodása alatt. Ugyancsak Budai Közönséges Históriajának IV. része. 1813-ból: Diószegi és Földi Magyar fűvészkönyve II. r. Ercsei Dániel Philosophiája I. darab. Gelei-féle Canonok. 1814-ből: Halotti énekek. Ercsei D. Statisztikája. Budai Ésaías: Régi római vagy deák írók élete. 1814/15. és 1815/16: Énekeskönyv, 20.000 példányban, melynek előállítása a személyzet csekély volta miatt egyéb munkáktól hosszú ideig visszatartotta a városi könyvnyomdát. Az indiai böls. 1816-ból: Varga István: Az új testamentumi szentírásoknak critica Históriaja és Hermeneuticája. Abéce (több mint 7500 példány). Cellarii primitiva vagy Deák-törzsökszó (több mint 1000 p.) Cornelius Nepos (több mint 2400 p.). Utmutatás I. darab (több mint 3000 p.). 1817-ből: Utmutatás II. darab. Ercsei D. Philosophiájának II. darabja. Budai E.: Deák nyelv kezdete, újabb kiadás.²² E kimutatás nem teljes. Azt csakis a könyvnyomda régi számadásaiból tudnók tökéletesen összeállítani. Ezek pedig a városi számvevőség - sajnos - rendezetlen levéltárában lappanganak.

Csáthy György váratlanul hunyt el. A nagyváradai fürdőben időzött 1817 nyarán. Ott valami baleset érte, amely korai halálát okozta.

²⁰ Id. per iratai.

²¹ Főlemlítésre méltó, hogy a városi tanács e Históriaból a közönséges nyomtató papírra való alku-tól eltérőleg 100 példányt minden díj nélkül jobb minőségű író papírra rendelt kinyomtatni, amelyeket a szerző a helytartótanács tagjainak és más méltóságoknak szánt. Ezáltal a „Typographia díszét vélték nevekedni”. Vár. jkv. 1804 máj. 14. 267. sz. alatt. 93. l.

²² Csokonai szobor Emlék: 262. l. Városi ltr. Rel. 1818. 70 és 118. - Továbbá ifj. Csáthy K. adatai.

ÖZVEGY M. CSÁTHY GYÖRGYNÉ 1817-1831

A fiatal özvegy vállaira terhes gondok szakadtak. A megélhetés és kiskoru árvái nevelésének gondjai. Ezen felül nagy kiterjedésű könyvkiadói üzlet három évi számadásával tartozott Debreczen városának. És a derék magyar asszony férfias erővel, okosan, becsületesen, - mondhatjuk - diadalmasan megfelelt mindhárom feladatnak. Méltán sorozhatjuk őt a korabeli híres debreczeni kalmár asszonyok közé, akik a múlt század elején becsületet szereztek a nemes kalmár és vasas társaságnak: Baranyi Istvánné, Bélteki Pálné, Behm Gottliebne, Csapó Sámuelné, Kabai Sándorné, Késmárki Sámuelné, Konti Sámuelné, Medgyaszai Istvánné és Mihályné, Nánási Mártonné, Raidl Pálné, Jenei Györgyné.

Férje számadásaiért minden tekintetben helyt állott. Az új provisornak, Tóth Ferencznek mintegy 152 mázsa sulyu betűt tartozott átadni, meg a férje kezelésére bízott régi és újabb városi nyomtatványokat a meglévő példányokban avagy az elkeltéknek készpénz árában. Csupán a legutoljára készült új énekeskönyvek értéke 31.390 frtra rugott s ebből az 1816-17. évről 23.058 frtot fizetett be özvegy Csáthyné asszony a város pénztárába.²³ Az 1817 nov. 3-án fölvelt átadási leltár 25 újabb és 19 régebb kiadású bolti munkát számlál elő. A több ezer példányra rugó újabb keletű nyomtatványnak - tulnyomólag iskolai könyvek - 2700 forint volt az értéke.²⁴ Ezen felül a nyomdának a Komáromy háznál levő conservatoriumában hatrendbeli tankönyvet és gradualt találtak 16.780 példányban.²⁵

Az életrevaló ügyes asszony nemcsak megtartotta, tovább folytatta a könyvvaruságot, hanem a körülményekhez képest dicséretes buzgalommal fejlesztette is. Megszerezte lassanként úgy a pesti egyetemi, mint a városi nyomda bizományosságát. Erősen kifejlett kereskedői érzékéről tanuskodnak időszakonként nyomtatásban közre adott könyvjegyzékei, amelyek kulturtörténetünkhöz számos érdekes adatot tartalmaznak. Az első ismert ilyen jegyzék 1818-ból való. Kis negyedréte alaku négy oldalon körülbelöl 220 különböző tartalmu magyar, latin és német könyvet sorol fel betűrendben. Az ismertebb magyar írók és költők közül: Ercsei Dániel, Márton József, Bersenyi Dániel, Csokonai, Diószegi, Kiss János, Kisfaludy, Péczeli József (idősb), Virág Benedek, Budai Esaiás, Kazinczy, Cserei Farkas, Dugonics, Zrínyi Miklós vannak képviselve. Jellemző az özvegy üzleti felfogására nézve, hogy „jobbnak ítélte kihagyni a katalogusból a könyvek árát, mivel az mindennap változik, a szállításnak sem lévén állandó bére”; nem akarta tehát „a n. é. publicumot az olcsóbbaknak árokkal ketsegtetődni, a drágábbakéval pedig a könyvek megszerzésétől elidegeníteni”. Egyébiránt minden commissiók, praenumeratiók és subscriptiók collectiojára (megbízások, előfizetések és aláírások gyűjtésére) a legillendőbb áron ajánlja magát.

Az 1823-ban megjelent könyvjegyzéke már 20 oldal terjedelmű s közel 500 művet sorol elő, de azok árát most sem közli. Első tökéletes lajstromát könyveinek 1829 szept. elején adta ki, amelyek könyvvarus boltjában ezüst pénz áron találtnak. Bár az egyetemi nyomda kiadványait nem foglalta bele a katalogusba, ezek nélkül is 33 oldalt töltenek be a magyar nyelvű szépirodalmi, tudományos, hittani és gazdasági művek, három oldalt a különböző hitvallásu magyar imádságos és énekes könyvek, két oldalt a theatralis darabok. A II. részben Libri latini vannak 16 oldalon; a III. részt a Deutsche Bücher foglalják el 12 oldalon és külön egy oldalt a Gebetbücher. Ismét a Toldalék két oldalán másik csapat magyar és német könyv címét

²³ Vár. ltr. Rel. 1818: 70.

²⁴ Vár. ltr. Rel. 1818: 71.

²⁵ U. o. Rel. 1818: 118.

találjuk. Utolsó katalogusa 1830-ban jelent meg, az őszi nagyvásár előtt; egyedül a magyar és német irodalom ujdonságait tartalmazza nyolcz oldalon.

A könyvkötő czéh özvegy Csáthy Györgyné ellen sem hagyott fel féltékenység-szülte áskálódásaival. Eskütt Bartha István (háza az Egyháztér mai 3. sz. telkén állott) és még a czéhnek egyik-másik tagja is tartottak kis könyves boltot, holott apró-cseprő könyveket, írószereket árultak, de csak heti vásárok alkalmával. Bartha megbízásából Sinai Sándor prókátor 1821 decz. 10-én pörrel támadta meg Csáthyné asszonyt, a Helytartótanácsnak 1813. évi 7262. sz. rendelete 34. cikkelyébe ütköző kihágásokkal vádolván. Nevezetesen, hogy az alperesnő a becsületes kompaktor czéhnek száz és egynéhány esztendő óta háborítatlanul gyakorolt jogai ellenére kötött könyveket és mindenféle papirost árul, sőt egy kontár könyvkötőt boltjába is fogadott.²⁶ Ez még nem volt elég az erőlködésből, amellyel a czéh a haladó kor kerekébe kapaszkodva, annak előre menetelét megállítani próbálkozott. Tizenkét vőrt büntetés terhe mellett megtiltotta saját tagjainak, hogy Csáthyné részére csak egy könyvet is bekössenek.

A czéh elveszítette a pört. A városi törvényszék 1824 február 9-én meghozott ítéletével felpereseket elutasította s kimondotta, hogy az alperes férje halála után igaz jusson folytatja a könyvkereskedést s néki ezuttal is megengedtetik, hogy kivén a felsőbb helyeken tiltottakat, mindenféle más könyveket kötve és kötetlen, ugyszintén mindennemű papirosokat is árulhat; ugy mindazonáltal, hogy a megbízatásra hozatott és netalán már bekötött könyveken kívül ami bekötni való könyve lesz, a helybeli könyvkötők által tartozik beköttetni. Hogy pedig a kompaktorok által eddig üzött, a pör alatt világosságra jött könyvuzsoráskodásnak vége szakíttassék, meg a városi nyomda példányainak is jobb kelendőse legyen: megengedi a tanács, hogy Csáthyné asszony a városnál nyomtatott könyveket is árulhassa. A könyvkötők megintetnek: a város nyomtatványait ne drágítsák. Egyuttal eltörli a tanács a czéh azon határozatát, amely megtiltotta tagjainak a Csáthyné részére való könyvkötést. - Végül utasítja a tisztí ügyészt, hogy a debreczeni Ábécés könyvnek Kassán megrendelt jogtalan kinyomatása miatt a felperes Bartha uram ellen indított megtorló eljárást minél előbb fejezze be.²⁷

A pör ilyen kedvező kimenetelére nagy, szinte döntő befolyással lehetett egyfelől a collegium előljáróinak és professzorainak, köztük ifj. Péczely Józsefnek, valamint a piaristák gimnáziuma igazgatójának Náraynak bizonsága arról, hogy Csáthyné asszony a könyvkereskedést a közjóra és a tanuló ifjuság nagy hasznára folytatja; másfelől az a körülmény, hogy felette kétséges volt, ha vajjon jogosan hivatkozott-e a felperes czéh a követelt kiváltságra, miután a könyvkötők ártikulusai királyi privilégium által megerősítve nem lévén, felsőbb rendelés szerint bevétettek. Az 1711-13 körül készült czéh-ártikulusokat a kassai czéhprivilégiumából kölcsönözték s azokat a debreczeni régi tanács azért ruházta át az akkor itt lévő öt könyvkötőre, mert ezek bevétették volt magukat a kassai czéhbe; míg a mostani tizenegy kompaktor már nem tagja a czéhnek.²⁸

Özvegy Csáthyné három derék, munkás polgárt nevelt a hazának. A legidősbik *Lajos* a gimnáziumi osztályok elvégzése után könyvkötészetet és könyvkereskedést tanulván, szülei foglalkozását örökölte. *Károly* keresett ügyvéd volt Debreczenben; az ötvenes évek alatt városi tanácsnok, 1862-1867 között főbíró s mint ilyen a városi törvényszék vezetője, azután a magyar és erdélyországi földtehermentesítési ügyek kincstári képviselője pénzügyi tanácsos címmel. *Ferencz* Pesten nyitott köz- és váltóügyvédi irodát. Az V. Ferdinánd által 1839

²⁶ Vár. jkv. Prot. Causarum Civilium. 1822. 49. l. 71. sz.

²⁷ Vár. ltr. Prot. Caus. Civil. 1824. 70. l. 162 sz. a.

²⁸ Id. per iratai.

junius 2-dikára Pozsonyba összehívott országgyűlésen mint a távollevő báró Kulmer Ferdinánd özvegyének, gróf Orsich Josepha horvátországi nagybirtokosnak követe szerepelt.²⁹

M. CSÁTHY LAJOS 1831-1865

Csáthyné Kiss Rakhel asszonyt az 1831. évi rettenetes pestis ragadta el gyermekei köréből. Könyves boltját legidősb fia, Lajos vezette tovább, eleintén „Csáthy Györgyné örökösei” czég alatt, azután hosszabb ideig a saját nevével. Cs. Lajos már 1828 óta jobb keze édes anyjának, miután gyakorlati ösmereteit annakelőtte Pesten, Bécsben, Brünnben és más külföldi városok könyves boltjaiban gyarapíttatta. Első könyvjegyzékét 1832 szept. elején bocsátotta ki a náluk kapható „Uj magyar könyvekről”, - körülbelül ötven eredeti és fordított művet: regényt, elbeszélést, verses könyvet, orvosi, jogi, hittani, gazdasági, nevelési, mulattató és kozmetikai tárgyuakat sorolván elő. Az ügyesen, reklamszerűen összeállított katalogus czímeiken és az árakon kívül rövid tartalmukat is elmondja.

E helyen kell szólanunk Kossuth Lajos és a czég között Csáthy Lajos idejében keletkezett üzleti viszonyról, amelyet e nagy magyarnak a Csáthyakhoz, különösen idősb Csáthy Károlyhoz küldött s mindig kegyelettel őrizett néhány levele hagyott emlékezetben. Ez az összeköttetés felül emelkedett a rideg, számító kalmárszerűsége s bizonyosan a czég is nem nyereszkes vágyból kereste azt. Elszántságot, erős hazafias érzést követelt azoktól is, akik akkor Kossuth gyújtó hatású iratainak terjesztésére vállalkoztak. A híres Országgyűlési-, majd Törvényhatósági Tudósítások részben a Csáthyak közvetítése révén jutottak a Debreczen vidéki előfizetők kezébe. A már említett levelekből látjuk ezt, amelyekben Magyarország későbbi kormányzója Tudósításai terjesztése elé a szabadabb szellemtől remegő reakciós hatalom durva erőszakoskodásai miatt panaszkodik változatlanul. Hol maga ad Kossuth tanácsokat, hol pedig ő kér felvilágosítást a Csáthyaktól, miképen tarthatnák fenn előfizetőivel az összeköttetést. Mert már próbálta - ugymond - Váradra, Ujhelybe, Ungvárra stb. küldeni leveleit, hogy ott tétessenek postára - elfogták. Azt hiszi, alkalmasint így van Debreczennel is. Legalább többen jelentik neki, hogy a 8., 9., 10. számot nem kapták meg. Debreczen a Tisza mellékére olyan hely, mint Pest az egész országra nézve; úgy véli tehát, t. i. Kossuth - hogy itt gyakran van alkalom a vidékiekkel való érintkezésre. Föl is említi: Ábrány úgy sem messze van; Nyíregyházáról az Erős levelét majd tovább küldik; az ugocsaik is talán szinte csak beköszönnek néha Debreczenbe. Máskor azt kéri, hogy a neki szóló leveleket is a lehetőségig ne postán küldjék s kénytelen ismét kijelenteni, hogy tekintettel erejét majd-majd haladó áldozataira, tudósításaival jövőre csak azoknak szolgálhat, kik a szabott díjat (félévre 25, egész évre 50 pfrt) előre megfizetik.

Midőn a már dietai oltalom alatt nem álló Törvényhatósági Tudósítások első számát leküldi, a kísérő levélben, amely egyuttal válasz Csáthy Károly előbbeni levelére, ezeket írja: „...a debreczeni Casino Egyesületnek erántam meg nem fogyatozott bizodalma örömemre szolgál s törvényhatósági tudósításaimat rendesen megküldeni bizonnyal el nem mulasztom”. Majd így folytatja, örök nagy igazsággal fejezván ki elszánt készségét: „Mentül inkább engedelmeskedünk a törvénynek, annál kevésbé hódolhatunk törvénytelen önkénynek. Ez az én hitem, e hitben élni, halni, ha szükség, szenvedni is tudok”. Ugyane levél a vallás tárgyáról írott s már jóval azelőtt nyomtatás alá küldött munkája bizonytalan sorsáról is értesíti a Csáthyakat, miután

²⁹ Kulmerné részére kiállított kir. meghívólevél és a grófnő megbízó levele ifj. Csáthy Károlynál.

ezen tíz példányra fizettek elő. Temérdek baja volt Kossuthnak e könyve miatt is a cenzurával. Maga írja most Csáthy Károlynak, hogy mielőtt elkészíthette volna, már ab invisis tilalmat hirdettek reá a lipcsei Literatur Zeitungban. Imé nyolcz hete, hogy a következő (13-ik) ív korrekturáját nem kapta meg. Ha reménysége ellenére csakugyan nem jelenhetné meg, akkor az előfizetési pénzeket visszaküldi. - Ugy tudjuk, Kossuthnak e munkája nem is jelent meg, noha már az idézett levél írása idejében 1000 pfrton felül fizetett a nyomtatás költségeire.³⁰

A szabadságharc alatt, míg az országgyűlés és kormány Debreczenben tartózkodott, Csáthy Lajos adta ki a Jókai Mór szerkesztette Esti Lapokat. És azután, augusztus 13 és október 6 után jó fél esztendőre, amikor az eltiport magyarnak minden szava, minden lépése, még a lélegzetvétele is gyanus volt, két debreczeni író szépirodalmi lapot indított, Csokonai Lapok czím alatt. Orbán Pető és kevés ideig Oláh Károly voltak a lap szerkesztői, míg a kiadásra Csáthy Lajos vállalkozott. Miként világosság és melegség nélkül virág nem nyílhat, úgy szabadság nélkül a sajtó sem virágozhat. A Csokonai Lapok is már a 28-dik számmal megszűnt. A zsarnoki önkényuralom pribékjei mennyire vigyáztak a közönség olvasmányaira! A tiltott könyvek és röpiratok jegyzékei sűrűn követték egymást s a házkutatások gyakoriak voltak. Csak egy példát hozunk fel. 1850 ápr. elején a Lipcséből becsempészett németnyelvű nyomtatványok, amelyek Batthyány Lajos mártírhálálával, Kossuthtal és általában a magyar szabadságharccal foglalkoztak, tucatszámra kerültek tilalomra, mint „ingerlő és az erkölcsi és rendszeres jogállapotot veszélyeztető” sajtótermékek. Ezeket kutatva, a váradi császári katonai parancsnokság rendeletére, a rendőrség Dunst és Bosiskovics nevű osztrák tiszték kíséretében váratlanul meglepte Csáthy Lajos és Telegdi Lajos³¹ könyves boltjait, sőt magánlakását is. Bár egyet sem letek a veszedelmes könyvekből, becsületszavukat vették, hogy ilyen könyveket nem rejtegetnek.³²

Csáthy Lajos 1859-ben társul vette Hügel Ottót, Hügel Ede ismert magyar barát, bécsi könyvkereskedő unoka öccsét. Együtt maradtak 1862-ig, amikor Hügel Nagyváradon nyitott új üzletet; - de Csáthy a társas céget még 1865 márcziusig fenntartotta. Következő év elején pedig (1866 jan. 1.) kereskedését átruházta unokaöccsére, ifj. Csáthy Károlyra. Kevéssel azután a sokáig betegeskedett Csáthy Lajos meghalt 1866 márcz. hó 19-ikén, 60 éves korában.

IFJABB M. CSÁTHY KÁROLY 1866-1890

Az immár száz éves könyvkereskedő alapítójának unokája s Csáthy Ferencz köz- és váltóügyvéd fia, Budapesten született (1842). Középiskoláit a debreczeni ref. főgimnáziumban végezte, - két évig a német nyelv végett pesti reáliskolában is tanult. Majd nagybátyja mellett könyvkereskedői pályára lépett. Segédi minőségben egy évet töltött Nagyváradon Hollósi Lajosnál, hármát Pesten Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél (1862. ápril 1-től 1865 ápril 18-ig).

³⁰ Kossuth levelei ifj. Csáthy Károlynak.

³¹ Telegdi Lajos könyvkötő 1841 jul. 20. kelt 25.772. számú helytartó tanácsi leirattal kapott engedélyt, hogy „ezen városban könyvtárt (könyvkereskedés helyett) állíthasson fel”. (Vár. ltr. Intim. Cons. 1841: 174 és Jel. 585. 643.) A kereskedők és iparosok összeírásai szerint 1818-ig egy könyvkereskedés volt Debreczenben a Csáthyaké 3 üzleti személlyel. A hivatalos kimutatásba 1818-tól fogva Bartha Istvánt, 1831-ben harmadikul esküdt Tóth Mihályt is felvették. 1841-ben Bartha és Tóth már nem fordulnak elő a névsorban. Ettől fogva Csáthy és Telegdi a debreczeni könyvkereskedők.

³² Vár. ltr. Jel. 1850: 295.

A helytartó tanács 1866 márcz. 16-án engedte meg, hogy visszalépő nagybátyjának könyv-, mű- és hangjegyekereskedési iparjogosítványát Debreczen város területén gyakorolhassa.³³ Ugyanekkor a városi tanácstól könyvkötészet folytatására is jegyet kapott. Csáthy Károly az előbbeni cézet csak 1868-ban változtatta meg. Még ezen év őszén a Nyírség gyors fejlődésnek indult gazdasági központján, Nyíregyházán fióküzletet nyitott s azt virágzó állapotban nemsokára eladta Illincz Gyulának, aki 1881-ben nejével a debreczeni születésű Laky Terézszel együtt a bécsi Ring színház égésénél lelte halálát.

Csáthy Károly igen nagy tevékenységet fejtett ki a könyvkereskedelem fejlesztése körül s összeköttetéseit úgy bent a hazában, mint a külföldön messze kiterjesztette. Míg elődei főként a szortiment üzletre fektették a főszűlyt s legfeljebb egyes íróknak saját költségűkűn nyomtatott könyveit bizományba vették, - ő a szó szorosabb értelmében vett könyvkiadó üzletet is élénk buzgalommal s áldozatkészséggel öregbítette. Erről kiadványainak meglepően hosszú sora tanuskodik. Őt kiállításon nyert kitűntetést. A deési, székesfejűvári és szegedi kiállításról bronz-érmet kapott; dicsérő oklevelet Párisban és arany-érmet a pécsi kiállításon. A Csáthy cég hagyományos buzgósággal szerette előmozdítani a protestáns irodalmi termékek keletkezését és terjedését. Ez érdemből oroszán rész illeti ifj. Csáthy Károlyt. Ő az első könyvűrus hazánkban, aki prot. egyházi művekből teljes jegyzéket tett közzé (1879). „Maradandó becsű művek jegyzékével” is uttűrű volt, amelyet két éven át adott ki.

Ugyancsak Csáthy Károly indította meg közkedvelt, orszűgszerte elterjedt Tűrcza Naptűrait, háromféle formában, amelyek ma már 40-dik évfolyamukat élik. A fővárosi kiadók hasonló kis naptűraikkal a Csáthy Károly nyomdokain haladtak.

Kűzdelmei voltak a hazai könyvkereskedelem magyarosodásáért is. Mert még azok is, akiknek élethivatásuk a magyar irodalom terjesztése, egy jó emberűltűvel ezelűtt, tulnyoműlag német nyelven érintkeztek egymással. Németűl vezették könyveiket, németűl leveleztek; fűként a fővárosiak, pusztán megszokásból, akiknek nagyrésze német földűn, német környezetben tanulta foglalkozását. Ifj. Csáthy Károly hevesen kikelt ezek ellen. Hála Istennek, nem is siker nélkül. Ő volt a tiszántűli ev. ref. egyházkerűlet könyvkiadványainak legelső fűbizományosa, mely bizományosságot a csekély perczent miatt tovább nem folytathatta.

De kivette részét a munkából a helyi társadalmi élet mezején is. Mint alapítű vagy pártolű tagja több kulturális és jűtékony egyesűletnek; igyekezett támogatni a közhasznű mozgalmakat.

M. CSÁTHY FERENCZ

1890 február 1-tűl

Ifjabb Csáthy Károly és neje Tűth Etelka (Tűth Mihály jeles losonci lelkész és volt debreczeni hittanár leánya) fia. Szűletett Debreczenben 1870 márczius 31-én. Iskolűit a debreczeni ev. ref. fűgimnáziumban kezdte s a kereskedelmi akadémiában fejezte be. Azután édes atyja üzletébe lépett, amelyet 1890 aug. 1-én *Csillay* János nyug. tkp. pénztűrossal társulva átaltvett. 1896 végétűl fogva pedig saját neve alatt folytatja könyv- és zeneműkereskedését. Ifjabb Csáthy Károly azűta is közreműködik az üzlet vezetésében. Gyermekei közül ifjabbik fia *Cs. Kálmán* (sz. 1885.) is a könyvkereskedűi pályára lépett, aki jelenleg is az üzletben kiválű szorgalommal segédkezik bűtyjának.

³³ 17.131 sz. Ht. tanácsű leirat. Vár. ltr. 1866-1899. sz. a.

Csáthy Ferencz könyvek kiadásával nem foglalkozik; hanem a fősúlyt könyvek és zeneművek terjesztésére fordítja, különösen zeneműraktára van igen modernül berendezve.

Több helybeli kulturális egyesületnek, valamint a magyar és osztrák-magyar könyvkereskedők egyesületének tagja. Buzgón munkálkodik a társadalmi, különösen a zenei élet élénkítése körül. Legutóbb nagy része volt abban, hogy a Csokonai-kör kiállítása olyan szépen sikerült. A beküldött több százra menő művek és ereklyék rendezését szakszerűleg ő végezte s ő állította össze a kiállítás becses katalógusát.

Könyves boltja mellett tízezer kötetet számláló magyar és német nyelvű, rendszeresen frissített *kölcsönkönyvtár*at tart fenn. Ezt még ifj. Csáthy Károly alapította. Több kölcsönkönyvtár nincs városunkban: csak természetes, ha nagy közönség használja.

A Csáthy cég szoliditása mellett tanuskodik, hogy száz év alatt mindössze négyszer változtatta helyiségét. Azt, hogy M. Kiss István hol nyitotta meg a boltját, nem tudtuk felderíteni. Csáthy György 1808-tól 1813-ig a piacz-utczai Baranyi háznál bérelt boltot. 1813-tól 1822 vagy 23-ig andaházi Szilágyi Mihály szomszédos házában, ettől fogva 1888-ig Piacz-Csapó-utca sarkán, a Bika-szállodával szemben s 1888-tól mind máig az egyháztéri 2. számú házban (Özv. Révész Bálintné tulajdona) árulnak.

Illik fölemlítenünk azt is, hogy a cég alkalmazottai közül többen jóhírű könyvkereskedővé váltak. Csáthy Lajos segédei voltak: *Dávidházy* Imre, igen virágzó, országos nevű könyvkötő műhely tulajdonosa; *Telegdy K. Lajos* ugyancsak kiváló könyvkereskedő; ifj. Csáthy Károlynál részint mint segédek működtek, részint tanultak: *Schmidt* József előbb könyvkereskedő, most nyomdász és dobozgyáros Iglón; *Illincz* Gyula nyíregyházi volt könyvárus; *Toldy* Lajos első-rangu könyvkiadó és kereskedő Budapesten; *Szabó* István papírkereskedő és ódondász helyben.

Ahogy így visszapillantunk e tősgyökeres magyar könyvkereskedés százéves tisztes multjára s abban Debreczen város hetedfél százéves kereskedelmének egyik aránylag fiatal, de a közműveltség, a felvilágosodás szerteárasztása körül igen jelentős munkát teljesítő ágának fejlődéséről beszámolunk: lehetetlen ugyanakkor észre nem vennünk azt a nagy változást is, amely Debreczen kereskedő testületének alkotó elemeit az idők és körülmények alakulása szerint érte. Azok fiutódai közül, akiket a becsületes kalmár és vasas társulat lajstromai száz év előtt felsorolnak, ugy a czéhen kívül állottak közül, amilyenek például az ugynevezett „német kalmárok”³⁴ is alig ketten-hárman folytatják nagyapáik tiszteletreméltó kereskedői foglalkozását. Az ősi kalmár családoknak egyrésze kihalt; mások elszakadtak Debreczentől vagy a sors viszontagságai letörték őket; legtöbben más életpályára léptek. A Csáthyakon kívül a Komlóssy, Kardos, Rickl, Somossy és Szabó familiákból látunk ma is kereskedőket. És vajjon van-e ugyanennyi olyan törzsökös családunk, amely négy egymásután következő nemzedéken keresztül hűségesen ragaszkodott a szépapák által kezdett kereskedéshez?

A Marási Csáthy család ezt büszkén elmondhatja magáról.

Isten segedelmével másik száz év múlva is dicsekedhessék ezzel!

³⁴ Német kalmár alatt, amilyenek 1810 körül négyen-öten voltak Debreczenben, nem német nyelvű embert kell érteni; mert hiszen Bácsi Andrást is német kerékgyártónak mondja az 1812. évi összeírás, - már pedig a Bácsiak régi törzsökös debreczeni kálvinista cívisek; épen úgy Medgyasszai Sándor is tősgyökeres magyar volt, - holott 1810-ben a czéhbe nem tartozó német kalmárok között együtt említik Rickl Józseffel. Német kalmároknak nevezték őket vagy azért, mert német eredetű árukkal kereskedtek s üzleti összeköttetéseik német városokba nyultak el; vagy mert németországi elveket, rendszert alkalmaztak az üzleti életben.

FÜGGELÉK A CSÁTHY-FÉLE KÖNYVKERESKEDŐ ÉS KIADÓ CZÉG SZÁZÉVES TÖRTÉNETÉHEZ

A CZÉG KIADÁSÁBAN ÉS BIZOMÁNYÁBAN MEGJELENT MŰVEK JEGYZÉKE

Összeállította: ifj. Csáthy Károly

I. Pápai Kiss István, pesti könyvárus, az üzlet alapítójának kiadványai:

1. Kotzebue, Az atyám története. Pest 1795.
2. Zaid vagy IV. Mahomed török tsászárnak szerentsétlen szerelmi igaz története. 1803.
3. Szerelem gyötrelmei. 1803.
4. Magyarországi Kis Kalendárium az 1805. esztendőre, mely 365 napból álló, a magyar nemzet javára kiadatott Pesten, tükörrel ellátva, bőrbe, tokban kötve. (Kedves különleges alaku csecsebecse naptár volt ez. Egy példány ma is megvan belőle ifj. Csáthy Károlynál.)
5. Hiero, syrakuzai király története. 1807.
6. Zrínyi Miklós, az ő jó barátai. 1812.
7. Pálffy Sámuel, Erbia. 1820.
8. Magyarország kézi térképe.
9. Palesztina térképe.
10. Napoleon arczképe. (Rézmetszés.)
11. A bakonyi történetek, vagyis a szerencsétlenségből származott szerencse. (Rézre metszett képekkel, csinos borítékba kötve.)
12. Baróti Szabó Dávid, Vergilius Eneise, tulajdon képekkel. Kötve.
13. Fejér György, Az ember kimíveltetése. Egy rézre metszett képpel. Kötve.
14. Az udvari szerelem, vagy az ifju László magyar királynak szerelmes viszontagságai. Egy rézre metszett képpel. Kötve.
15. Etti és Filis. Három könyvben, csinos borítékba kötve.
16. Kazinczynak fordított egyveleg írásai Marmontelből. Hat rézre metszett képpel. Kötve.
17. Magyar Ovid az átváltozásokról, szabad fordításban Viski Pál által. Kötve.
18. Rövid beszélgetések olyan gyermekeknek, akik már olvasni tudnak és gondolkozni kívánnak tanulni Claudius után. Kötve.
19. Téli rege. Wielandtól. Kötve.

II. Csáthy Györgynél jelentek meg:

1. Budai Esaiás, Magyarország Históriája a mohácsi vészig. II. jobbított kiadás. 1811.
2. " Közönséges História. II. kiadás. 1811.
3. " Deák nyelv kezdete példákban. 1804.
4. " Régi római vagy deák írók élete. 1814.

5. Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály, Magyar Fűvészkönyv, mely a két magyar hazában található növényeknek megismerésére vezet, a Linné alkotmánya szerint. I. rész: Egyhímese. 1807. II. rész: Orvosi fűvészkönyv. 1813.
6. Diószegi Sámuel, Erkölcsei tanítások praedikációkban. 2 köt. 1808.
7. Ercsei Dániel, Philosophia. 2 kötet. 1813., 1817.
8. " " Statistika. 1814.
9. Deák gyökértörzsök-szók magyar jelentéseikkel együtt. Az alsó iskolák számára. 8° 78 l. 1816.
10. Az indiai bölts, vagy miként lehet az ember boldog e társaságos életben. Magyar nyelvre fordította Cs. J. 8° 59 l. 1815.
11. A tanítók kötelességei, a tanítani valók, ezeknek rendi és módja, a helvétziai vallástételt követők debreczeni collegiuma alsó iskoláiban. 1812.
12. Varga István, Exegetica theologia. I. 530 l. 1807.
13. " " Az újtestamentomi szentírásoknak exegetica-historiája és hermeneticája. 8° I. 278 l. 1816.

III. Özv. Csáthy Györgynénél jelentek meg:

1. Böszörményi Pál, A falusi iskolatanítók számára készült kézikönyv. Schiz után szabadon. 1824.
2. Dombi Márton, Csokonai Vitéz Mihály élete. 1817.
3. Irodalomtörténeti szempontból említésre méltók könyvjegyzékei. Az 1818. 1823. és 1829-ben kiadottak ismeretese. Utóbbi 8° 71+8 lap terjedelmű.

IV. a) Csáthy Lajosnál jelentek meg:

1. Balásházy János, A háztartás és mezei gazdaság tudománya. 1838-40.
2. Debreczen amint van. 1840.
3. Beregszászi Pál hites mérnök összes építészeti művei.
4. Debreczeni Kalendárium.
5. Új magyar könyvek jegyzéke. 1832.
6. Jókai Mór szerkesztésében: Estilapok. 1849.
7. Kerekes Ferencz, Értekezések és kitérések. 8° Kötve. 597 l. 1836.
8. Oláh Károly és Orbán Pető szerkesztésében: Csokonai Lapok. 1850.

b) Csáthy Lajos és társánál jelentek meg:

1. Beranger dalai, fordította: Iléssy György.
2. Szász Károly és mások. I. füzet. 1860.
3. Csaby Imre, Talált gyöngy. 1861.
4. Gusztrinyi Sándor, Női szabási minta. 4° 1861.
5. Mik jelenleg teendőink. 1860.

6. Széchenyi emlékezete. A Széchenyi gyászünnepély alkalmával felolvasta Iléssy György. 15 l. 1860.

7. Vanliarhansky, A delnő. Magyarítá: Sárvány Elek. 217 l. 1860.

V. Ifj. Csáthy Károly kiadásában megjelent könyvek és zeneművek:

1. About Edward, A becstelen (l'infamie), francziából fordították többen. 2 köt. 8° 359 l. 1870. 2 frt.

2. B. P. debreczeni tanító, Természettan, népiskolai használatra. III. kiadás. 8° Kötve. 64 l. 1879. 26 kr.

3. Balogh Imre, Pelbárt Julcsa, népszínmű 4 felvonásban. 8° 87 l. 1878. 50 kr.

4. Balogh Ferencz, hittanszaki tanár a debreczeni kollegiumban, Keresztyén Egyháztörténelem. I-ső korszak: Az egyház függetlenségének kora (vértanuk kora), 1-ső füz. 8° 112 l. 1872. 80 kr. II-ik korszak: Az egyház császároktól függésének kora Nagy Konstantintól Hildebrandig. 2-ik füzet. 238 l. 1874. 80 kr. III-ik korszak: Az egyház papságtól függésének kora Hildebrandtól Lutherig. 8° 156 l. 1877. 1 frt. IV-ik korszak: Luthertől a jelenkorig. I. rész a XVI. és XVII. század. 8° 157-316 l. 1882. 1 frt 20 kr.

5. Balogh Ferencz, Tájékoztató pontok a theologia terén. 8° 27 l.

6. Balogh Ferencz, Emlékbeszéd Kalvin felett, tartotta Genfben Merle C'Aubigné, francziából fordítva és történelmi bevezetéssel ellátva. 8° 63 l. 1878. 40 kr.

7. Balogh Ferencz, A magyar protestáns egyháztörténet irodalma. 8° 93 l. 1879. 60 kr.

8. Bánhegyi István, békésmegyei kir. tanfelügyelő, ABC az írva-olvasztató tanmód szerint, ujonnan átdolgozta Gdvojn János nyíregyházi tanító. V-ik tetemesen javított kiadás. 8° 88 l. 1884. Kötve 16 kr.

9. Békési Gyula, kir. tankerületi főigazgató. Elemi latin nyelvtan középiskolák alsóbb osztályai számára. 3-ik kiadás. 8° 172 l. 1885. A m. kir. közokt. miniszter 19.988. sz. a. ajánlott tankönyve. 1 frt 20 kr.

10. Békési Gyula, Elemi latin nyelvtan középiskolák alsóbb osztályai számára. II-ik kötet, második kiadás. Latin gyakorlókönyv, nagy 8° 150 l. 1884. A m. kir. közokt. minisztertől ajánlott tankönyv. 1 frt.

11. Békessy László, A sertéstenyésztés vezérelvei, gyakorló gazdák részére. 8° 90 l. 1871. 50 kr.

12. Békessy László, Állatgyógyászati tárczajegyzék, állatorvosok s gazdák számára. 16° 224 l. vászonba kötve, tiszta papírral ellátva. 1 frt 20 kr.

13. Békessy László, Ugyanaz, életrendi eljárással, számozva. 2 frt.

14. Békessy László, Általános állattenyésztés, számos ábrával. N. 8° 123 l. 1884. 50 kr.

15. Beregszászi Pál hites mérnök, Oszloprendek ismertetése és rajzolása XLVI rajzalappal. N. 8° kötve 5 frt.

16. Beregszászi Pál, A szabadkézzel való rajzolásnak kezdete. 2-ik meg bővített kiadás 5 metszettel. 20 kr.

17. Beregszászi Pál, Az építési tudomány azon része, melyben az épületekre teendő költségek számbavetése adatik elő. 8° 128 l. 4 réztáblával. 2 frt 50 kr.

18. Beregszászi Pál, A tárgyaknak látszás tudománya szerinti ismertetése és rajzolása. 8° 66 l. XII réztáblával. 2 frt 20 kr.
19. Beregszászi Pál, A rajzolás tudományának kezdete, V réztáblával. 8° 47 l. 1 frt 20 kr.
20. Besse Sándor, kir. adófelügyelői helyettes, Gyakorlati utmutatás a házosztály- és házbér-adóra nézve stb. 16° 65 l. 30 kr.
21. Biky Károly, györgyteleki ref. lelkész, Egyházi beszédek ünnepkövetek és ref. néptanítók számára. 8° 180 l. 1880. 1 frt.
22. Böszörményi Kálmán, debreczeni postatiszt, Irodai, üzleti, posta és távirdai fal naptár. IV. évfolyam, 1880. évre. 40 kr.
23. Csanády Stefan, Medizinische Philosophie und memoirismus. II. Aufl. 8° 451 l. 1864. 4 frt.
24. Csáthy Géza, Színművek, francziából fordítva. 8° 162 l. 1867. 80 kr.
25. Ifj. Csáthy Károly, kir. gazd. tanintézeti könyvtár kölcsönkönyvtárának magyar művek jegyzéke, kis 8° 42 l. 10 kr.
26. Ifj. Csáthy Károly, Ugyanaz német művekről, kis 8° 147 l. 20 kr.
27. Ifj. Csáthy Károly, A magyar protestáns egyházirodalom jelesebb termékeinek jegyzéke. 16° 8 l. 1879. Ingyen.
28. Ifj. Csáthy Károly, Maradandó becsü magyar művek, az irodalom minden ágából, melyek a legujabb eredeti és olcsó kiadásokban részint füzve, részint diszkötésben kaphatók ifj. Csáthy Károly, kir. gazd. tanintézeti könyvkereskedésében. Debreczen, főtér 7. sz. II. évfolyam. 8° Ingyen. Függelékül, tetemesen leszállított művek jegyzéke.
29. Dr. Cseh Ferencz, r. kath. áldozár, bölcsészettudor és a debreczeni társház másod főnöke, Az ember szellemi élete, nagy 8° 560 l. 1875. 3 frt 40 kr.
30. Currer Bell, Vészmadár, regény a tengerész életből. 3 köt. kis 8° 408 l. 1874. 2 frt 40 kr.
31. Debreczen sz. kir. város térképe, készítette Bayler István, nagy íven 80 kr, könyvalakban vászonra felhuzva 1 frt 50 kr.
32. Debreczen és Hajdumegye térképe, rajzolta Tikos Imre mérnök. Kis íven. Zsebbe czél-szerűen használható. 1882. 20 kr.
33. Berényi Gábor mérnök, Sz. kir. Debreczen város határának térképe. 1883. 2 nagy íven folio alak. 2 frt.
34. Dengi János, A szép lányokról társadalmi levelek, kis 4° 129 l. 1879. 1 frt.
35. Dezső Gyula, Zách Feliczián. Dráma 5 felvonásban, kis 8° 84 l. 1876. 50 kr.
36. Domokos Kálmán, a debreczeni kir. gazd. tanintézet igazgatója, Mérték tábla a méter-rendszerrel való gyakorlati számításhoz, csupán a közhasználatban levő mérték egységek átszámítására, 3 íven, hossz-, ür- és sulymértékek. 36 kr.
37. Domokos Kálmán, Az új mérték-átszámító lapok tárczában. 32° 3 l. 1876. II. kiadás. 10 kr. Az eddig megjelent mérték-táblázatok közt legczélszerűbbnek bizonyult be.
38. Domokos Kálmán, A földmérő. Gyakorlati kézikönyv, különösen a gazdasági tanintézetek hallgatói, továbbá gyakorló gazdák, rétmesterek, erdészek, geometerek s mindazok használatára, kik a földmérés tudományából, a gyakorlati czélokra szükséges ismereteket elsajátítani

óhajtják. Függelékkel, melyben elő vannak adva a geometriából s optikából, a tárgyalás megértésére kívántató legczélszerűbb tantételek. Külön füzetben 27 rajzlappal. 8° 450 l. 1881. 4 frt.

39. Emericzy Dávid felkai ev. ref. lelkész, Német nyelvtan a magyar nyelvhez alkalmazva. Magyar és német pótlékkal s gyakorlati feladatokkal ellátva. 2 köt. 8° 1874. 1 frt 60 kr.

40. Debreczeni Emlék, 30 drb képecske, mely Debreczen nevezetesebb épületeit ábrázolja, kis album alakban. Kötve 50 kr.

41. Erdélyi János kisebb prózái. Két kötet. 8° 1865. 60 kr.

42. Falusi könyvtár, mulattató, tanulságos és ismeretterjesztő és az élet köréből vett hasznos olvasmányok a nép számára. Szerkeszti Vass Jenő. Megjelenik havonként egy füzetben, rendszeren 48 oldalon, vagy a szükséghez képest nagyobb terjedelemben is. Egy füzet 12 kr. 16° 48 l. Előfizetés egy évre 1867-1877. 1 frt 30 kr.

43. Fejes István sátoralja-ujhelyi ref. lelkész, Egy szép asszony, a Kisfaludy-Társaság által 50 arannyal jutalmazott költői beszély. 8° 57 l. 1878. 60 kr.

44. Fejes István, Egyházi beszédek. 2 köt. 8° I-ső k. 259 l. II-ik 261 l. 1878. Együtt 4 frt.

45. Fejes István, Temetési beszédek. 8° 187 l. 1878. 1 frt.

46. Fialka Clotild, Adrienne, regény. 8° 196 l. 1871. 1 frt 20 kr.

47. Gábor József bihardiószei vinczellér képezdei igazgató, Szüretelési eljárások. 8° 40 kr.

48. Grünwald József fogalmazó a debreczeni ker. és iparkamaránál, Az ipartörvény (1884. évi XVII. törvenyzikk) a törvény hatályba léptének napjától kezdve 1888. év végéig stb. 8° 420 l. 1890. 2 frt 60 kr.

49. Gyulai István, 50 válogatott mese az ifjúság számára. 8° 54 l. 1878. Képes borítékba kötve 40 kr.

50. Gyulai István, 100 mese kép nélkül az ifjúság számára. 8° 112 l. 1878. Képes borítékba kötve 40 kr.

51. Hamar László, Csokonai Emlény. 4° 97 l. 3 képpel. 1871. Füzve 2 frt 40 kr. Kötve arany. 5 frt.

52. Herczl Márk, A régi és új mértékek arány számai, kereskedők, gyárosok, iparosok, gazdák, ügyvédek, irodatisztek és tanodák használatára. 8° 50 kr. Zsebkiadás 30 kr.

53. Az elmebetegek étiszonya és műtetése az orrüregen keresztül. 8° 99 l. Bpest, 1883. 80 kr.

54. Horkai bácsi, Kis pajtás vagy ABC és olvasókönyvecske az írva-olvasás tanítására. 16° 87 l. 10 kr.

55. Horkai bácsi, Kis oltár, imádságos és énekes könyvecske. Kis gyermek számára. 16° 10 kr.

56. Hortobágyi dalok és elbeszélések a népnek. 16° 106 l. 1870. 50 kr.

57. Javaslat államháztartásunk küzdelmében. 8° 11 l. 1874. 16 kr.

58. Ilon a nőkebel világából, beszélyek. 8° 23 l. 1874. 1 frt.

59. Illyés Bálint kisujszállási ref. lelkész, egyházkerületi aljegyző s egyházmegyei tanácsbíró, Egyházi beszédek. 8° 156 l. 1878. 1 frt 20 kr.

60. Imre Sándor kir. tud. egyetemi tanár, m. tud. akadémia lev. tagja, A magyar irodalom és nyelv rövid története. Iskolai használatra. IV-ik javított kiadás. 8° 310 l. 1878. 2 frt.

61. Imre Sándor, Rövid magyar nyelvtan, középiskolai alsóbb osztályok használatára. III. kiadás. 8° 160 l. 1878. 80 kr.
62. Imre Sándor, Magyar mondattan, irány- és verstan rövid vázlatával és utmutatással a magyar nyelv gymnasiumi tanítására. Alsóbb osztályok számára. V. javított kiadás. 8° 156 l. 1881. 80 kr.
63. Istvánfi Miklós, Magyarország története 1490-től 1606-ig, ford. Vidovich György. 8° 947 l. 1873. 2 köt. 6 frt.
64. Kállay István gyakorló iskolai tanító s a természettudományi társulat tagja, Magyar történeti életrajzok, népiskolák számára, a tiszántuli ref. egyházkerület népiskolai tanterve alapján. IV-ik átdolgozott kiadás. A tantervhez ideiglenesen ajánlva. 8° 84 l. Kötve. 1883. 26 kr.
65. Kállay István, Magyarország összefüggő történelme korszaki képekben, a közel viszonyban élt népek és államok rövid vázlatával. Népiskolák számára, a tiszántuli ref. egyházkerület tanterve alapján. 8° 72 l. 1877. Kötve 24 kr.
66. Kállay István, Utazók kézikönyve a magyar korona vasutain, a legújabb statisztikai adatokkal kísérve. 16° 320 l. 1879. 80 kr.
67. Károly Gy. Hugó jászóvári premontrei kanonokrendi áldozár, a bpesti női államtanoda rendes tanára, Intelmek, erkölcsi példák-, képek- és idézetekben. A magyar kath. tanuló ifjúság számára. Kedélyképző és erkölcsnemesítő házi olvasmányokkal. A tanév vasárnapjainak szünóráira. 8° 231 l. 1870. 1 frt.
68. Kaszap Antal középiskolai tanár, Egyetemes földrajz polgári és középiskolai, valamint magánhasználatra. A miniszteri tanterv nyomán. 8° 214 l. 1884. 2-ik kiadás. 1 frt 40 kr.
69. Kenézy Lajos, Versei. 2-ik változatlan kiadás. 8° 256 l. 40 kr.
70. Dr. Kerényi Ede tanár, Magyarország történetének időrendi átnézete a legrégibb időktől jelenkorig, középtanulók és magántanulók számára. III-ik kiadás. 8° 39 l. 1878. 36 kr.
71. Dr. Kerényi Ede, Világtörténelem időrendi átnézete a legrégibb időktől a jelenkorig, különös tekintettel Magyarországra, magán tanulmányozásra és felgymnasium, reál és keresk. akadémia használatára. IV. kiadás. 8° 150 l. 1 frt.
72. Király Sándor, Tündérmesék külföldi és hazai művekből összeállítva. 8° 80 l. Képes borítékba kötve 40 kr.
73. Komáromi Károly, Ezopusi mesék. Phaedrus után szabadon fordítva, 2-ik változatlan kiadás. 16° 94 l. 1871. 20 kr.
74. Dr. Koos Gábor budapesti keresk. akadémiai rendes tanár, Vegytan középtanodai s magánhasználatra, különösebben reál, gazdasági s keresk. tanintézetek számára. Szövegbe nyomott számos ábrával. 8° 190 l. 1877. 2 frt 60 kr.
75. Dr. Koos Gábor, Vegytan, a szerves vegytan alapvonalai, tekintettel az ásványtanra, vegytani technológiára s az áruisme követelményeire keresk. s ipartanodák számára. 2-ik javított kiadás, számos ábrával. Nagy 8° 200 l. 1885. 1 frt 60 kr.
76. Dr. Koos Gábor, Általános áruisme középtanodai s magánhasználatra, valamint kereskedők, iparosok és gazdák számára hét könyvnyomatu táblával. 8° 403 l. 1878. 2 frt 50 kr.
77. Dr. Koos Gábor, Salicilsav tudományos tekintetben s alkalmazása a háztartásban, műiparban, testünk épen tartása körül és a gyógyászatban. 8° 87 l. 1877. 30 kr.

78. Kőrösi Antal, Földrajzi előismeretek összekötve rövid szülőföld ismével és általános földrajzzal elemi iskolák számára. 2-ik bővített kiadás (9 honi terület meggyerendezés figyelembe vételével) 8° 72 l. Kötve. 1877. 40 kr.
79. Kőrösi Antal, Földrajz népiskolák számára. 3-ik bővített kiadás I. kötet. Földrajz. 8° 88 l. 1883. Kötve 40 kr.
80. Kőrösi Antal, II. kötet földrajzi olvasókönyv a népiskolák V. és a polgári iskolák alsóbb osztálybeli növendékei számára. 8° 84 l. 1883. Kötve 40 kr.
81. Kőrösi Antal, Ugyanaz két mű egybekötve 50 kr.
82. Kőrösi Sándor, köz- és váltó ügyvéd a debreczeni ref. jogakadémiában ny. r.-tanár, Az amerikai párbajról. A magyar jogászgyűlés állandó bizottsága felhívása folytán „Véleményül”. 8° 56 l. 1878. 30 kr.
83. Kőrösi Sándor, A vallásfelekezetek és lelkészekre vonatkozó magyar-, főleg büntetőtörvények magyarázata. 8° 65 l. 1881. 40 kr.
84. Kovács Ferencz, a debreczeni ref. főiskolában a római jog, egyház jog, osztrák polgári jog és a statisztika volt tanára, Magyarország és Ausztria statisztikája, tekintettel a többi nevezetesebb európai állam jelentékenyebb életmozzanataira. 8° 256 l. 1869. 2 frt 20 kr.
85. Kovács Ferencz, Egyetemes és részszerű egyház jog alaptanai, különös tekintettel a magyarhoni protestáns egyházakra. 2-ik teljesen átdolgozott kiadás. 8° 276 l. 1870. 2 frt 40 kr.
86. Kovács József nagykorpádi ref. lelkész, Egyházi beszédek. 8° 140 l. 1877. 1 frt.
87. Dr. August Kutia, Donau und Theiss überschwimmungen in Ungarn und deren Abhilfe mit Berücksichtigung des Jahres 1876. mit 2 kartonskizzen. 8° 48 l. 1877. 1 frt.
88. Ladányi Gedeon kolozsvári kir. tud. egyetemi tanár s a magyar tud. akadémia levelező tagja, Magyarország történelme felsőbb tanulók számára. 2-ik változatlan kiadás. 8° 296 l. 1888. 1 frt 60 kr.
89. Ladányi Gedeon, A magyar királyság alkotmány története a szathmári békekötésig, az olvasó közönség számára. 2 kötet. 8° 972 l. 1878. 6 frt.
90. Csáthy Károly Lap Naptára, XL. évfolyam 1906-ra 10 fillér.
91. Lázár Mihály, Mesék, kalandok és történetek az ifjúság számára. 8° 64 l. 1878. Képes borítékba kötve 40 kr.
92. Dr. Carl Löffler, Mitglied vieler gelehrten Gesellschaften und Péter v. Papi Balogh direktor der landw. Akademie Debreczen: Die Nordamerikanische Zuckerfabrikation aus sorgs und Imphy deren hohe Wichtigkeit für Deutschland, Ungarn und Schweiz. Mit 14 Illustrationen. N. 8° 96 l. 1868. 1 frt.
93. Lukács János, Regék és elbeszélések mindkét nemű ifjúság számára. 8° 64 l. 1878. Kötve 40 kr.
94. Lukács Ödön, Közönséges egyházi beszédek. 8° 170 l. 1878. 1 frt 20 kr.
95. Lukács Ödön, Egyházi beszédek templomi és temetési használatra. 8° 278 l. 1878. 1 frt 80 kr.
96. Lukács Ödön, Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imák szószéki használatra. Kötve 2 frt 40 kr., aranyozva 2 frt 60 kr.
97. Menyhárt János hittanár, Némely korszerű kérdések szellőztetése. A magyar református egyház kebelében. 8° 47 l. 1877. 30 kr.

98. Menyhárt János, Az apostoli levelek. 8° 147 l. 1877. 1 frt.
99. Mühlbach Louiza, Születés és vagyon, fordította Z. Szabó Antal. 8° 121 l. 1870. 60 kr.
100. P. Nagy Sándor, Francia Chrestomathia, iskolai és magán oktatásra szótárral és jegyzetekkel. 8° 256 l. 1870. 1 frt 40 kr.
101. P. Nagy Sándor, Francia nyelvtan középiskolai használatra. Harmadik tetemesen bővített és javított kiadás. 8° 1870. 1 frt 60 kr.
102. P. Nagy Sándor, Önoktatási Vezérkönyv a francia nyelv tanulására 32 levélben. Robertson P. tanmódja szerint. 10 frt.
103. P. Nagy Sándor, Az angol nyelv tanulására 32 levélben. Robertson tanmódja szerint. 10 frt.
104. III. Napoleon uralkodása. Regényes korrajz az eredeti kiadás után fordítva. 8° 332 l. 1880. 2 frt.
105. Nagy Lajos mikepércsi ref. lelkész, Magyar reform. vallásu presbyterek könyve, melyben röviden s lehetőleg népszerűen előadatnak mindazon ismeretek, melyekkel a presbytereknek bírniok kell. 8° 1889. 30 kr.
106. Nagy Lajos, Vázlatok közönséges ünnepi és alkalmi egyházi beszédekhez, segédkönyv ref. lelkészek számára. 8° 399 l. 1881. 2 frt 50 kr.
107. Nagy Károly, Költemények. 16° 168 l. 1880. Füzve 1 frt, díszesen kötve 2 frt.
108. Nosselt Frigyes, Világtörténelem, ókor, leányok számára; németből magyarra fordították Demeter Sándor, Kiss Lajos és Paál Ferencz. 8° 323 l. 1886. 2 frt.
109. Dr. Öreg János, Tapasztalati Lélektan. 8° 76 l. 1884. 80 kr.
110. Dr. Öreg János, Erkölciség szabadakarat nélkül. 8° 176 l. 1888. 1 frt 20 kr.
111. Papp Károly hajduböszörményi polg. isk. tanító, Confirmatióra s urasztalához először járulhatásra készítő rövid vallásos oktatás, kérdések és feleletekben. 8° 22 l. 10 kr.
112. Propper N. János, igazgató tanár a keresk. szakiskolában. Egyetemes keresk. földrajz. 8° 1885. 2 frt 50 kr.
113. Propper N. János, Kereskedelmi Ismeretek kézikönyve. Vezérfonal kereskedelmi és ipariskoláknak egyszersmind magán használatra kereskedőknek és iparosoknak. II-ik javított kiadás. 1888. 2 frt 20 kr.
114. Révész Bálint debreczeni ref. lelkipásztor, tiszántuli egyházkerület superintendense és kir. tanácsos, Köznapi imádságok templomi használatra. Köznapi imák 3 hétre, bűnbánat heti imák, különös imádságok, rendkívüli imádságok. 3-ik átnézett kiadás. 8° 344 l. 1880. Egész vászonba csinosan kötve 2 frt 40 kr., aranyozva 2 frt 60 kr.
115. Révész Bálint, Vasárnapi-, ünnepi- és alkalmi imádságok templomi használatra. 4-ik átnézett kiadás 8° - l. 18-. Egész vászonba csinosan kötve 2 frt 80 kr., aranyozással 3 frt.
116. Dr. Révész Imre, a debreczeni ref. egyház egyik predikátora és a magy. tudományos akadémia levelező tagja, A magyarországi reform. egyház közönséges énekes-könyvéről, az énekek szerzőinek névsorával, történelmi közlemények. 8° 43 l. 1866. 25 kr.
117. Dr. Révész Imre, Adalékok a magyar protestáns iskolák autonomiájának történetéhez. II. bővített kiadás. 8° 99 l. 1870. 80 kr.
118. Dr. Révész Imre, Egyházi beszédek Robertson nyomán. III. füz. 8° 128 l. 1869. 1 frt.

119. Dr. Rotschnek V. Emil debreceni gyógyszerész és a debreceni, biharmegyei gyógyszerész-testület titkára, A debreczen-biharmegyei gyógyszerész-testület s gyógyszerértárai története. 4° 229 l. 1881. 1 frt.
120. Dr. Schwarzer Viktor (Vedrádi), Borvegytan, az e téren megjelent legjelesebb szakmunkák nyomán, a hazai viszonyokra való tekintettel, a gazdasági tanfolyamot hallgató néptanítók számára. 8° 56 l. 1872. 32 kr.
121. Dr. Schwarzer Viktor, Általános vegytan különös tekintettel a gazdaszat, kereskedés és iparra. Sell J., Die moderne Chemie című munkája nyomán a gazdaság stb. szakirodalom igénybevételével. I. rész. Szervetlen vegytan. 8° 177 l. 1876. 1 forint.
122. Dr. Schwarzer Viktor, Ugyanaz, II. rész, szerves vegytan. 8° ábrákkal. 140 l. 1886. 1 frt.
123. Dr. Schwarzer Viktor, Tanulmány a magyar borokról. 8° 33 l. 1874. 25 kr.
124. Sebetic Reimond, Oberlieutenant im k. k. Huszaren-Regiment Graf Clam Gallas. No. 16. Duell Regeln, 3-te unverönd. Auflage. Kis 8° 57 l. 1887. 60 kr.
125. Sebetic Reimond, Oktatás a kardvivásban, iskolai és magán kiképzésre. 8° 68 l. 1877. 60 kr.
126. Singer Izrael, Vallástan az izraelita ifjuság számára. II. javított kiadás. 8° 55 l. 1878. 30 kr.
127. Singer Izrael, Lehrbuch die mozaichen Religion. 2-te Aufl. 8° 55 l. 1878. 45 kr.
128. Stiller Erich hamburgi városi lelkész és az ebermergeni káptalan seniora Bajorországban. Miért vagyok evangyeliumi protestáns keresztyén? Az evangyeliium és római kotholikus egyház tanítása közt való külömbség. A 24-ik kiadás után fordította és a magyar prot. Egyház történetének főbb eseményeivel bővítette Rácz Károly ev. ref. lelkész. 16° 96 l. 1882. 16 kr.
129. Surányi Gyula peéri ev. ref. pap, Lelki buzgóság hangjai. Imádságok a magán és családi-élet vallásosságának emelésére. 16° 260 l. 1884. Olcsó kiadás. Vászonzba kötve 50 kr. Ugyan-az velin papíron nyomva egész vászon, aranymetszéssel 2 frt.
130. Szabó Dávid, Szabolcsmegye főorvosa, Kis gyermekes anyák könyve. Családanyák és ifju házaspárok számára. Koszoruzott pályamű, kiadja a szabolcsmegyei és hajdukerületi orvos-gyógyszerész egylet. Második változatlan kiadás. 8° 87 l. 1873. 50 kr.
131. Szabó Endre a kolozsvári gyermekkert igazgatója, Első gyakorlatok az értelem fejlesztés köréből. Kisdedóvók, gyermek-kertek, a népiskolák alsóbb osztályai és családi használatra. 8° 150 l. 1871. 90 kr.
132. Szana Tamás, Szünórákra vegyes művek. 8° 200 l. 1866. 1 frt 20 kr.
133. Szana Tamás, Csokonai életrajza. 2-ik kiadás. 8° 164 l. 1871. 90 kr.
134. Szántay Aladár, Debreczen környékén, Biharmegyében és a Hajdukerületen talált kő- és bronz-korszaki maradványokról. 16° 16 l. 1871. 20 kr.
135. Szücs István magyar akadémiai levelező-tag, Szabad királyi Debreczen város történelme a legrégibb időktől a mai időkig, 14 ábrával s egy térképpel. Három vaskos kötet. 8° 1104 lap. 1871. 6 frt.
136. Szücs Mihály, Debreczen szabad királyi város mezőgazdaságának jelenlegi állapota. 4° 140 l. 1 frt.
137. Szüts Mihály, A mezőgazdaság alapvonalai. 2-ik javított és bővített kiadás. 8° 224 l. 1883. 60 kr.

138. Az ausztriai összbíródalom hatósági szervezetének táblázata a legújabb hiteles adatok szerint összeállítva. 1865. 40 krajczár.
139. Csáthy Károly Tárcza Naptára XL. évfolyam 1906-ra olcsó kiadás, hátlapján bélyeg-táblázat. 20 kr. Ugyanaz díszkiadás virágos borítékban 30 kr.
140. „Tiszavidék”, Debreczen, Szabolcsmegye és Hajdukerület vegyes tartalmu Heti köz-lőnye, felelős szerkesztő ifj. Csáthy Károly. VIII. évfolyam, 1872. Postán küldve 1 évre 4 frt.
141. Tormay Béla debreceni kir. gazd. tanint. igazg., Általános állattenyésztéstan. 1871. 8° 392 l. 3 frt.
142. Dr. Török József a debreczeni ref. főiskolában akadémiai, a pesti orvosikar, a budapesti kir. orvosegylet, a kir. magyar természettudományi társulat s a magyar tudományos akadémia rendes tagja, kir. tanácsos, Népszerű Ember Élettan, tanodák s a művelt közönség haszná-latára. 8° 208 l. 2 frt.
143. Thót Dániel rábéli és szoboszlói lelkész, Versei. 1-ső füz. 16° 172 l. 1881. 70 kr.
144. Tóth Lajos népiskolai tanító, Természetrájk a tiszántuli ref. egyházkerület B. tanterve alapján. 8° 166. l. 40 kr.
145. Tóth Mihály a debreczeni ref. főiskolában a gyakorló lelkész és ker. erkölctan ny. r. tanára, volt losonczy lelkész, Egyház-szónoklat történelme, kutfők után dolgozva. A magyar prot. hitszónokok nyomtatott vagy kéziratban levő munkáiból, mutatványokkal s az egyházi beszédek bírálatával a reformációtól a XVII-ik század végéig. 8° 395 l. 1885. 1 frt.
146. Tóth Mihály, Egyházi szónoklattan. Az egyházi beszéd rövid történetével. A legújabb korig. Akadémiai tankönyvül, a lelkészi vizsgára készülőknek segédül, általában minden hit-felekezetű lelkész használatául. 8° 236 l. 1 frt 40 kr. Ugyanaz 2-ik javított és bővített kiadás. 8° 256 l. 1878. 2 frt.
147. Tóth Mihály, Egyházi szertartástan alapvonalai, tekintettel a magyar ref. egyházra. 8° 114 l. 1873. 1 frt.
148. Törvényszékek, királyi és járásbíróságok, rendezett telekkönyvek területi kimutatása, teljes tiszti czímtárral s betűrendes tárgymutatóval hivatalos adatok utján összeállítva. 16° 470 l. 1872. Csinosan kötve 1 frt 60 kr.
149. Tüdös János a debreczeni ref. főiskolában gymn. igazgató tanár, Latin mondattan gymnasiumi használatra. 3-ik kiadás. 8° 188 l. 1887. 1 frt.
150. Tüdös János, Magyar fordítási feladatok a latin nyelv gyakorlati tanulására, gymnasium III-VI. osztályai számára. 8° 137 l. 1885. 80 kr.
151. Dr. Wellentszély Mór, A logika mint népszerű tudomány. 8° 68 l. 1880. 40 kr.
152. Veres László, Vezérkönyv a számtanításhoz, tanítóképezdei növendékek s népiskolai tanítók számára 2-ik ujonnan átdolgozott kiadás. 8° 158 l. 1 frt 20 kr.
153. Vonliarliarsky A., Delnő, regény, magyarosítá Sárváry Elek. 8° 217 l. 1860. 1 frt.
154. Zsinati képviselők Debreczenben 1881. 105 zsinati képviselő arczképe, fénynyomat. Nagy 8° album kiadás. Díszesen kötve 12 frt.
155. Zimmermann Gyula, a német nyelv és irodalom rendes tanára, Német nyelvtan közép-tanodák és hasonszervezetű iskolák számára. 8° 264 l. 1887. 2 frt.

Zeneművek:

Balla Károly, Elise Quadrille. 54 kr.

" " A betyár, eredeti csárdás. 50 kr.

" " Le Lierre, morceau de salon. 60 kr.

K. Balázs Kálmán, Metternich induló, zongorára szerzé és gr. Metternich Cisbert W. ő méltóságának mint a művészet pártfogójának ajánlva. 40 kr.

K. Balázs Kálmán, Rabóczi emlék. Eredeti csárdás. 80 kr.

" " Szobránczi induló, 24-dik mű. 54 kr.

" " Irma, franczia négyes, zongorára szerzé és Latinovics Lászlóné szül. Jasztrabszky Irma ő nagyságának hódoló tisztelettel ajánlja. 36-ik mű. 60 kr.

" " A kassai lóverseny-induló zongorára, gr. Forgách Kálmánné szül. báró Pongrácz Lóra ő méltóságának hódoló tisztelettel ajánlja a szerző. 40 kr.

Balázs Kálmán, Viszhang az alföldről, zongorára szerzé és báró Lopresti Ágnes urhölgy ő méltóságának hódoló tisztelettel ajánlja. 38-ik mű. 40 kr.

" " Ujvárosi nóta, zongorára átírta Maróczy J. 2-ik kiadás. 39-dik mű. Ez általánosan elterjedt népdalnak szövegét írta: Komlóssy Arthur. 54 kr.

" " Coelistina, Polka mazurka, zongorára szerzé - 40-dik mű. 60 kr.

" " Egy éj Pazonyban. Szabolcsmegyei népdal, zongorára - 41-dik mű. 60 kr.

" " Gazdász csárdás, zongorára - 42. mű. 54 kr.

" " Magyar hallgató ábránd. 40 kr.

Láng Boldizsár, Tündérek tánca, keringő, zongorára. 80 kr.

Lovassy Sándor, Honi lant, következő tartalommal: Magyar andalgó - Ábrányi Kornéltól. Két népdal - Bognár Ignácztól. Egyszerű csárdás - Dobozy Károlytól.

VI. Csáthy Ferencz bizományában:

1. Bartha Mór, Emlékezetes gyakorló lelkészi pályázatok. 8° 138 l. 1896. 4 kor.

2. Bartók Jenő dr. nyíregyházi ev. ref. lelkész, Csendes órák, keresztyén tanítások a szent-írásból. 8° 157 l. 1890.

3. A százados Csokonai emlékünneppellyel kapcsolatos Csokonai kiállítás tárgymutatója, a Csokonai kiállítási bizottság megbízásából összeállította Csáthy Ferencz. 8° 28 l. 1905. 6 fill.

4. Csokonai dalok. Zongorára és énekhangra átírta P. Nagy Zoltán. I. füz. 3 kor. 1905.

5. Csokonai dalok. Négy szólamu férfikarra átírta Mácsai Sándor. 1905. 4 kor.

6. Dicsőfi József a debr. ev. ref. theologiai akadémián volt ny. r. tanár, most a debr. ev. ref. egyház egyik lelképásztora és a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főjegyzője, Sulamith. 1896. 50 fill.

7. Dicsőfi József, A tékozló, elmélkedés elő- és utó imádsággal. 1888. 20 fillér.

8. Dicsőfi József, Egyedül hit által. Egyházi beszéd elő- és utó imádsággal. 1887. 24 fillér.

9. Dicsőfi József, Kik vagyunk mi? 1894. 30 f.

10. " Imádság szabadságharcunk debreczeni csatájának 50 éves emlékűnnepélyére. 1889. 40 fillér.
11. " Testvéretek vagyok. 1890. 20 fillér.
12. " Az ezredik ó-év és az ezeregyedik tavasz. 1896. 40 fillér.
13. " Gondolatok az új század legelső napjaiban. 1901. 20 f.
14. " A templomi vagy gyülekezeti istenitisztelet becse. 1897. 20 fillér.
15. " Evangeliumi elmélkedések. 8° 391 l. 1893. 6 korona.
16. Drumár János a depr. zenede tanára, Zenetörténete, zeneiskolák, magántanítás és a művelt közönség használatára. I. köt. Az ó- és középkor. Képekkel. 260. l. 8° 1904. 4 korona.
17. Erdélyi Károly, Gyalog a vén Európán keresztül. Kis 8° 122 l. 1904. 2 kor.
18. Dr. Kérészy Zoltán jogtanár, A vármegyék szereplése a magyar politikai élet terén 1526-1848-ig. 1896. 60 fillér.
19. Jánosi Zoltán, debreczeni ev. ref. lelkész, Politika és vallás. Beköszöntő beszéd elő- és utó imádsággal. 8° 31 l. 1902. 40 fillér.
20. Jánosi Zoltán, Effáta. A debreczeni siketnéma iskola érdekében tartott egyházi beszéd. 8° 16 l. 1904. 20 f.
21. Jánosi Zoltán, Az áruló Judás. Nagypénteki egyházi beszéd. Elő és utó imádsággal. 8° 21 l. 1905. 20 f.
22. P. Nagy Zoltán, Zeneelmélet. Tanítóképző intézetek I. o. számára. 8° 55. l. 1905. 1 kor. 60 fill.
23. Veres István ev. ref. lelkész, Élmények és tanulmányok Svájcban. 8° 188 l. 1900. 2 kor. 50 f.
24. Veres István, Képek az ausztriai evangeliumi mozgalomról. 8° 39 l. 1901. 40 f.

*

Százéves fennállása alatt kiadott a Csáthy cég:

a hit- és erkölcstudomány köréből	54 művet,
a szépirodalomból	49 "
a bölcsészettudományból	6 "
a nyelvészet köréből	15 "
a neveléstudományból	9 "
a történelemből	14 "
a földrajzból	16 "
a természettudományból	16 "
a mértanból és rajzból	4 "
az orvosi tudományból	2 "
a jog- és államtudományból	7 "
a gazdasági tudományból	7 "
folyóiratból	2 "
zeneművekből	19 "
vegyes tartalmakból	30 "

Összesen: 250 művet